
Funkcjonowanie w społeczeństwie

Komunikowanie się

2013

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Zachodniopomorska
Szkoła Biznesu
w Szczecinie

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt "Uczestnik Społeczeństwa Wiedzy - zintegrowany system kształcenia przedsiębiorczości w szkołach ponadgimnazjalnych" współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Funkcjonowanie w społeczeństwie

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Społeczeństwo i jego natura	3
3. Status społeczny - definicja.....	3
4. Status społeczny - typy	4
5. Charakterystyka statusów	5
6. Role społeczne.....	5
7. Status i rola - porównanie.....	6
8. Stereotypy a role społeczne.....	7
9. Stereotypy społeczne a uprzedzenia.....	8
10. Stereotypy płci	9
11. Dopasowanie zachowań do pełnionej roli społecznej	9
12. Dopasowanie zachowań do pełnionej roli – stanfordzki eksperyment więzienny	10
13. Role społeczne a stereotypy płci	10
14. Role społeczne a stereotypy zawodowe.....	11
15. Stereotypy zawodowe a płeć.....	11
16. Podsumowanie	12
17. Literatura.....	12

Funkcjonowanie w społeczeństwie

1. Wstęp

Człowiek jest istotą społeczną. Oddziałujemy i wpływamy na innych, inni oddziałują i wpływają na nas. Nie żyjesz na pustyni społecznej. Dzięki kontaktom i relacjom z innymi ludźmi tworzymy niezbędne dla naszego funkcjonowania poczucie tożsamości i przynależności społecznej. Nasze życie społeczne jest uzależnione od wielu czynników: naszych statusów i ról społecznych oraz funkcjonujących w społeczeństwie stereotypów. Zapoznaj się z materiałem na temat ról społecznych i stereotypów.

2. Społeczeństwo i jego natura

Społeczeństwo to zbiór ludzi:

- żyjących na wyodrębnionym terytorium,
- posiadających wspólną kulturę,
- dzielących te same wartości i te same zasady regulujące codzienne życie,
- posiadający poczucie odrębności (przejawiające się we wspólnej tożsamości, poczuciu „my”).

Podstawowe cechy społeczeństwa:

1. Społeczeństwo nie jest tylko statycznym zbiorem jednostek.
Ludzie oddziałują na siebie poprzez społeczne sieci kontaktów. Poczucie wspólnoty społecznej jest efektem interakcji (kontaktów) między ludźmi.
2. Społeczeństwo nie istniałoby bez ludzkiej aktywności i współdziałania.
Współdziałanie ludzi pojawia się już w najprostszych czynnościach, zarówno takich jak: zakupy w osiedlowym sklepiku, podróż do szkoły komunikacją miejską czy wyjście do kina, jak i w czynnościach o bardziej doniosłym charakterze jak udział w wyborach, stanowienie prawa czy nawiązywanie sojuszy międzynarodowych.
3. Kompleksowość i zróżnicowanie jest niezbędnym warunkiem sprawnego funkcjonowania społeczeństwa.
Aby społeczeństwo mogło efektywnie działać i realizować swoje różnorodne funkcje, nie może składać się z identycznych jednostek robiących to samo, choćby wszyscy robili coś szlachetnego np. byli lekarzami albo ratownikami górskimi.
4. Jednostki tworzące społeczeństwo różnią się między sobą.
„Nie ma dwóch takich samych osób” to powszechne twierdzenie oznacza, że różnimy się cechami wyglądu, zdolnościami, poglądami, doświadczeniem czy zainteresowaniami.

3. Status społeczny - definicja

Co oznacza, że ktoś posiada wysoki bądź niski status społeczny w danej grupie?

Status to pozycja, jaką dana osoba zajmuje w strukturze społecznej (jej miejsce w hierarchii społecznej). Wysoki bądź niski status w danej grupie oznacza usytuowanie danej osoby w konkretnej zbiorowości.

Słowo „status” jest potocznie używane dla określenia czyjegoś prestiżu, posiadanej władzy czy bogactwa.

Funkcjonowanie w społeczeństwie

Status przyporządkowuje konkretne miejsce w strukturze społecznej np.

Źródło: opracowanie własne.

Status może mieć charakter zwrotny, co oznacza, że jednoznacznie wskazuje na status innego człowieka.

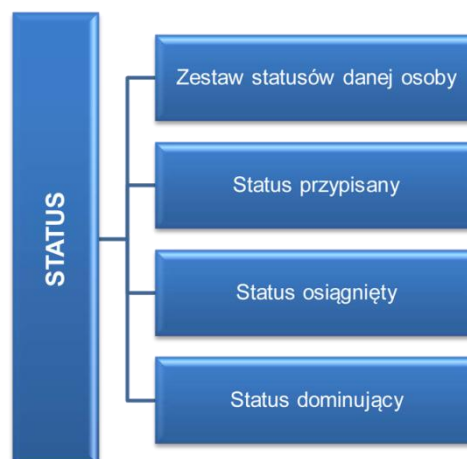
Przykłady:

- status „matki” ma charakter statusu zwrotnego, ponieważ wskazuje na istnienie „dziecka”;
- status „nauczyciela” ma charakter zwrotny, ponieważ wskazuje na istnienie „ucznia”.

Inne statusy określać mogą pozycję jednostki w szerszych strukturach, tak jak np. „stolarz”, „architekt” wskazują na pozycję zajmowaną w strukturze zawodowej społeczeństwa.

4. Status społeczny – typy

W literaturze przedmiotu wyróżnia się wiele różnych aspektów i typów statusów

Źródło: opracowanie własne.

Funkcjonowanie w społeczeństwie

Status jest pojęciem pozycyjnym, co oznacza, że umiejscawia osobę w strukturze społecznej, która jest trwałym układem relacji między poszczególnymi elementami społeczeństwa.

Do najważniejszych elementów społeczeństwa, poza statusem, zalicza się:

- role,
- grupy,
- organizacje,
- instytucje społeczne,
- wspólnoty terytorialne.

5. Charakterystyka statusów

Zestaw statusów danej osoby to wiązka statusów odnoszących się do jednej osoby, np.: córka, uczennica, przyjaciółka, katoliczka, pływaczka (wszystkie te określenia mogą odnosić się do jednej osoby).

Status przypisany oznacza, że jest nadany lub narzucony jednostce przez społeczeństwa lub grupę bez udziału woli osoby zainteresowanej.

Przykłady statusu przypisanego:

- narodowość,
- płeć,
- pochodzenie etniczne,
- rasa,
- rodzina, w której przyszło się na świat.

Dawniej, kiedy rodzina wyznaczała miejsce jednostki w społeczeństwie - często na całe życie, większość statusów miała charakter przypisany, a człowiek, pomimo swoich chęci czy zainteresowań, nie miał możliwości swobodnego awansu społecznego i zmiany swojego statusu.

Statusy osiągnięty zależy od decyzji i działań podejmowanych przez konkretnego człowieka, np. status zawodowy (każdy ma możliwość wyboru swojej drogi zawodowej).

Przykłady statusu osiągniętego:

- przyjaciel,
- narzeczona,
- przewodniczący szkolnego klubu turystycznego.

Status dominujący to status najważniejszy, mający duże znaczenie dla jednostki.

Jest on istotnym czynnikiem wpływającym na poczucie wartości i samoocenę. Utrata statusu dominującego (np. statusu zawodowego), poprzez zwolnienie z pracy albo przejście na emeryturę, jest trudnym i stresującym doświadczeniem.

6. Role społeczne

Rola społeczna to zbiór praw i obowiązków przypisanych do danego miejsca (statusu) w strukturze społecznej. Rola to cały repertuar zachowań osoby o konkretnym statusie.

Funkcjonowanie w społeczeństwie

Z roli społecznej wynika:

- co jednostka może,
- co jednostka powinna,
- czego się od niej w danej sytuacji oczekuje.

Rola to nie tylko same obowiązki, ale również pewne prawa i przywileje związane z danym statusem. Osoby posiadające te same statusy, np. wszyscy nauczyciele czy wszyscy lekarze, mogą swoje role odgrywać w zupełnie inny sposób (mimo zbieżności statusów).

Przykład: Jeden nauczyciel może być bardziej surowy i niedostępny, drugi natomiast: pobłażliwy i otwarty. Ten sam status nauczyciela - różne sposoby wykonania roli.

Cechy roli:

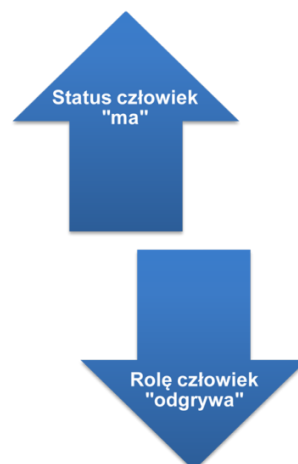

Źródło: opracowanie własne.

7. Status i rola - porównanie

Jak wpływają na Twoje zachowania status i rola?

Status i rola, mimo że są ze sobą związane, są różne:

Źródło: opracowanie własne.

Funkcjonowanie w społeczeństwie

Odgrywanie określonej roli społecznej (np. roli „matki”) często odbywa się wobec różnych odbiorców (np. męża, dzieci itd.), którzy zgłaszają odmienne oczekiwania. Taką sytuację nazywamy konfliktem roli. Inne oczekiwania wobec wykonywania roli „matki” może mieć mąż kobiety, a zupełnie inne - jej dziecko; inne oczekiwania wobec właściciela firmy przechodzącej kryzys może mieć jego wspólnik, a inne - pracownicy, którzy nie chcą stracić pracy. W sytuacji konfliktu roli każdy chce czegoś innego, a osoba, wobec której kierowane są sprzeczne oczekiwania, musi wybrać jakiś określony sposób postępowania. Jest to sytuacja trudna i stresogenna, ponieważ często wybór jest dokonywany pomiędzy równie ważnymi rzeczami.

Niepokój i stres wynikający z realizacji różnych życiowych ról określa się mianem napięcia w roli. Wynika ono z obowiązków przypisanych do danego statusu.

Przykład:

Uczeń, który został wybrany jako przedstawiciel klasy do Rady Szkoły, powinien i chce utrzymywać harmonijne relacje z kolegami („być jednym z nich”), ale jednocześnie uczestniczy w podejmowaniu decyzji nieatrakcyjnych z punktu widzenia młodzieży szkolnej (np. zredukowanie wyjść klasowych poza szkołę z powodu ograniczeń finansowych).

8. Stereotypy a role społeczne

Posiadany status i wykonywana rola społeczna wywołują określone oczekiwania otoczenia wobec danej osoby. Oczekiwania te są często zdominowane przez panujące w danym społeczeństwie stereotypy.

Stereotyp to tendencja do uproszczonego i zdeformowanego postrzegania grup ludzi. Zgeneralizowana opinia odnoszona jest do grupy, w ramach której identyczne cechy zostają przypisane wszystkim bez wyjątku członkom danej grupy, niezależnie od rzeczywistych cech konkretnych osób. Stereotypy przydzielają każdemu jakiś określony zestaw cech, odpowiadający danemu statusowi.

Przykłady stereotypów narodowych:

- Niemcy są pracowici i schematyczni;
- Włosi są żywiołowi;
- Francuzi są miłośnikami wyszukanej kuchni.

Kwalifikując jednostkę do określonej grupy, z góry zakładamy stałe i niezmiennie (stereotypowe) cechy tej osoby i nie dostrzegamy różnic bądź je ignorujemy. Według psychologów posługiwanie się stereotypami jest cechą naszego umysłu (systemu poznawczego) i dlatego tak trudno skłonić ludzi do myślenia i zmiany postaw.

Cechy stereotypu społecznego

Stereotyp społeczny (wg. H. Hamer):

- jest prymitywnie uproszczony emocjonalnie (wszyscy w grupie spostrzegani są przez pryzmat tych samych emocji, bez ich zróżnicowania),
- jest nadogólny (brak spostrzegania jakichkolwiek różnic pomiędzy ludźmi w grupie),
- jest sztywny i oporny na zmiany,
- jest dziedziczony (jako element kultury) i podzielany społecznie.

Funkcjonowanie w społeczeństwie

Stereotyp jest generalizacją odnoszącą się do grupy ludzi. Identyczne charakterystyki i opisy zostają bezrefleksyjnie przypisane wszystkim, bez wyjątku, członkom danej grupy. Rzeczywiste cechy i właściwości ludzi są pomijane na rzecz ujednoliconej opinii i sądu wobec wszystkich.

Pamiętaj jednak, że **stereotypizowanie** może deprecjonować i obrażać. Bardzo często posługiwanie się stereotypami wynika z naszego „lenistwa poznawczego” i tendencji do upraszczania odbioru otaczającej nas rzeczywistości. W psychologii określa się to zjawisko jako „*prawo najmniejszego wysiłku*”. Prawo to wynika z przekonania, że świat dla człowieka byłby zbyt skomplikowany bez możliwości upraszczania i pomijania niektórych rzeczywistych cech i właściwości np. innych ludzi. Stąd pojawia się specyficzna konieczność tworzenia i stosowania stereotypów.

Stereotyp można w niektórych sytuacjach uznać za uproszczony, przystosowawczy mechanizm radzenia sobie z otaczającymi nas zjawiskami i procesami. Czasami jednak staje się szkodliwy i obraźliwy – zwłaszcza wobec innych ludzi.

9. Stereotypy społeczne a uprzedzenia

Konsekwencją stereotypów często są uprzedzenia. Mimo, że stereotypy i uprzedzenia są silnie ze sobą powiązane, nie oznaczają tego samego. Uprzedzenia to wroga, nieuzasadniona, nieracjonalna, silna i bardzo trwała postawa wobec grupy lub osoby, wyłącznie z powodu przynależności do tej grupy. W odróżnieniu do stereotypów, uprzedzenia cechują się silnymi emocjami – zawsze o zabarwieniu negatywnym.

Typy uprzedzeń

Źródło: opracowanie własne na podstawie: H. Hamer; Psychologia społeczna. Teoria i praktyka, Warszawa, 2005.

Ksenofobia – wrogość wobec cudzoziemców.

Rasizm – przekonanie o wyższości swojej rasy.

Antysemityzm – nienawiść do Żydów.

Szowinizm – pogarda i ataki słowne/fizyczne wobec innych nacji.

Efektem silnych uprzedzeń jest proces nietolerancji. Nietolerancję najczęściej definiuje się jako postawę skrajnie negatywną i opartą na niekompletnych i fałszywych informacjach (stereotypach). Postawa ta jest często nielogiczna i bardzo odporna na zmianę.

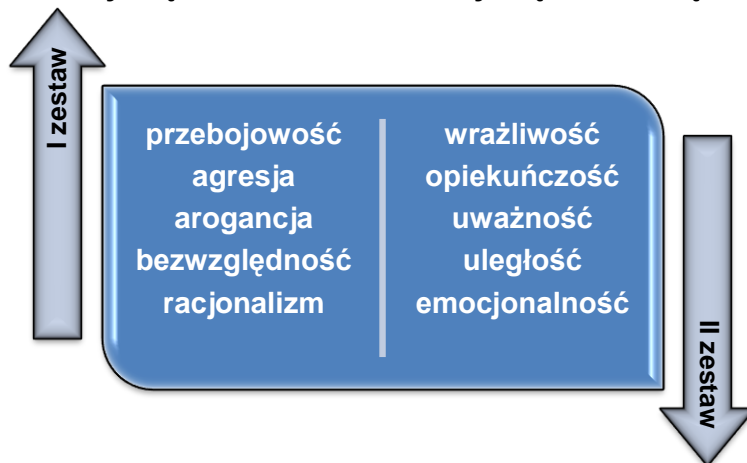

Funkcjonowanie w społeczeństwie

10. Stereotypy płci

Szczególnie silna stereotypizacja występuje wobec ról związanych z płcią. Przeanalizuj poniższy przykład.

Który zestaw jest bliższy większości kobiet, a który większości mężczyzn?

Źródło: opracowanie własne na podstawie H. Hamer, Psychologia społeczna. Teoria i praktyka, Warszawa, 2005.

Na powyższe pytanie, w badaniach przeprowadzonych przez H. Hamer, na 1000 osób płci obojga, wszyscy odpowiedzieli identycznie, że zestaw I dotyczy mężczyzn, a II – kobiet.

11. Dopasowanie zachowań do pełnionej roli społecznej

Rola społeczna to zespół oczekiwań odnoszących się do osoby ją pełniącej. To również prawa i obowiązki wynikające z danej pozycji społecznej.

Pamiętaj:

1. Osoba pełniąca rolę społeczną zobowiązana jest zachowywać się w określony sposób i wykonywać określone czynności.
2. Inni ludzie w kontakcie z jednostką pełniącą określoną funkcję społeczną oczekują, że będzie ona zachowywać się zgodnie z określonym wzorcem postępowania.

Wzorzec postępowania i zachowania wyznacza w sposób zasadniczy normy i standardy danej roli. Zazwyczaj w stopniu niewielkim daje możliwość indywidualnej zmiany i korekty sztywno wyznaczonych granic postępowania. Przekraczanie granic najczęściej spotyka się z negatywną reakcją społeczną, z wrogością i odrzuceniem włącznie. Nierealizowanie oczekiwań stawianych roli wpływa na negatywne postrzeganie jednostki, a w konsekwencji tworzy negatywny jej wizerunek.

Role społeczne to swoista forma kontroli społecznej naszych zachowań. To rola społeczna pozwala Ci szybko orientować się, jak powinieneś się zachować w konkretnej sytuacji. Jeżeli Twoje zachowania odbiegają od oczekiwanych, pojawiają się sankcje – kary, obojętność, wyśmiewanie. Według psychologów problemy w odgrywaniu roli społecznej wynikają przede wszystkim z niejasności bądź wzajemnego wykluczania się nakazów.

Funkcjonowanie w społeczeństwie

12. Dopasowanie zachowań do pełnionej roli – stanfordzki eksperyment więzienny

Role społeczne, które odgrywa jednostka, wpływają również zasadniczo na jej sposób myślenia, samoocenę, reakcje i zachowania. Siłę wpływu pełnionej roli społecznej na zachowania pokazuje słynny eksperyment znanego psychologa społecznego, Philipa Zimbardo.

Zapoznaj się z przebiegiem eksperymentu.

Grupa psychologów uniwersytetu Stanford pod przewodnictwem Zimbardo przygotowała i przeprowadziła eksperyment. Do eksperymentu wybrano 24 studentów, których losowo podzielono na więźniów i strażników. Piwnice stanfordzkiego wydziału psychologii przerobiono na więzienie.

Strażnikom pozwolono wybrać umundurowanie i wyposażenie militarne (wybrali min. czarne okulary uniemożliwiające kontakt wzrokowy). Strażnicy celowo nie zostali dokładnie poinstruowani, jak mają się zachowywać. Przekazano im jedynie komunikat: macie stać na straży prawa i porządku.

Skazani zostali ubrani w długie białe koszule z numerem identyfikacyjnym po obu stronach. Na prawej stopie mieli przymocowany łańcuch z kłódką (zadaniem stroju było ujednolicenie, a w konsekwencji - upokorzenie więźniów). Więźniowie mieli zwracać się do strażników za pomocą oficjalnych komunikatów.

Eksperyment został przerwany już szóstego dnia z powodu zatrważająco nasilających się aktów przemocy ze strony strażników i nasilających się negatywnych reakcji emocjonalnych wśród więźniów.

Eksperyment udowodnił, że ludzie zdrowi psychicznie, postawieni w specyficznej sytuacji, z dużą łatwością wcielają się w role oprawców (strażnicy) i ofiar (więźniowie). Głównym tego powodem jest przemożny wpływ otoczenia i pełnionych ról społecznych na zachowania człowieka.

Wniosek: odgrywanie ról społecznych wpływa na kształtowanie zachowań jednostki.

Ciekawostka: na podstawie eksperymentu nakręcono w 2001 roku film „Eksperyment”.

13. Role społeczne a stereotypy płci

Stereotypy związane z płcią są trwałe i odporne na zmiany, głównie z tego względu, że kształtowanie wyobrażenia, co to znaczy „być kobietą”, czy „być mężczyzną”, zaczyna się już od wczesnego dzieciństwa. Dziewczynkom i chłopcom przekazuje się komunikat kulturowy, określający oczekiwania wobec każdej z płci.

Dziewczynki, zgodnie ze stereotypem, powinny być:

- delikatne,
- opiekuńcze,
- spokojne.

Funkcjonowanie w społeczeństwie

Chłopcy, zgodnie ze stereotypem, powinni być:

- odważni,
- stanowczy,
- aktywni,
- nastawieni na osiągnięcie sukcesów.

Mimo znikomej ilości stereotypowych kobiet i mężczyzn w realnym życiu, każde odstępstwo od stereotypu może być społecznie ukarane. Bowiem, zgodnie ze stereotypem, „dziewczynka powinna zachowywać się jak dziewczynka, a chłopiec powinien zachowywać się jak chłopiec”. Stereotypy związane z płcią działają w obie strony. Od mężczyzn oczekuje się sukcesów, a kiedy im się nie powiedzie, są traktowani surowiej niż kobiety, którym się nie udało. Można powiedzieć, że społeczeństwo, zgodnie ze stereotypami płci, jest szczególnie czułe na niepowodzenia mężczyzn i wyraźnie powściągliwe wobec sukcesów kobiet.

14. Role społeczne a stereotypy zawodowe

Stereotypy odnoszące się do statusów zawodowych

Mówiąc o lekarzu, policjancie, architekcie czy przedszkolance, mamy gotowe przekonania dotyczące tego, jakie są osoby wykonujące te zawody. Te stereotypy nie zawsze muszą mieć negatywny charakter.

Problemem jest jedynie to, że **wszyscy posiadający dany status** postrzegani są tak samo, nie bacząc na indywidualny wkład każdej jednostki w odgrywanie danej roli. Nasze oczekiwania związane ze stereotypami nie tylko odnoszą się do cech osobowościowych jednostek wykonujących dany zawód, ale również - do cech fizycznych, czyli tego, jak „typowy” przedstawiciel danego zawodu, zgodnie ze stereotypem, powinien wyglądać. Policjant powinien być wysoki i dobrze zbudowany, lekarz schludny i elegancki. Trudniej będzie wyobrazić sobie niskiego i bardzo szczupłego policjanta czy wytatuowanego lekarza w dredach (mimo, że odmienny wygląd nie ma wpływu na jakość wykonywanej pracy).

15. Stereotypy zawodowe a płeć

Kobieta mechanikiem samochodowym? Mężczyzna pracujący w przedszkolu?

Stereotypy płci przenoszone są również do sfery wyborów zawodowych. Są zawody, które postrzegane są jako „męskie” - nie dla kobiet i zawody „kobiece”, zamknięte dla mężczyzn. W zawodach zarezerwowanych dla mężczyzn, kobiecie trudniej się przebić i udowodnić swoją wartość, a mężczyznom ciężko zaistnieć w zawodach od lat zarezerwowanych dla kobiet i udowodnić, że to nie płeć, a indywidualne cechy i zaangażowanie decydują o sukcesach w pracy.

Bywa tak, że w obawie przed oceną otoczenia, młodzi ludzie wybierają drogę zawodową zgodną ze stereotypami, a nie własnymi zdolnościami i pragnieniami, skazując się tym samym na wykonywanie mniej satysfakcjonującej pracy. Czasami to otoczenie, kierując się stereotypowym myśleniem zniechęca kogoś do wykonywania wybranego zawodu. Jedynym sposobem na walkę z tego typu ograniczającymi stereotypami, jak pokazuje praktyka, jest determinacja i zaangażowanie w swoją pracę.

Funkcjonowanie w społeczeństwie

16. Podsumowanie

Prezentowane opracowanie dostarczyło Ci podstawowej wiedzy z zakresu ról społecznych i stereotypów. Szczególny nacisk został położony na praktyczną prezentację znaczenia statusów i ról społecznych w naszym życiu. Poznałeś również możliwy wpływ stereotypów na rozwój kariery zawodowej, kształtowanie samooceny i poczucia własnej wartości.

Po zapoznaniu się z materiałem potrafisz:

- określić istotę reklamy i komunikatu perswazyjnego;
- rozpoznać i wskazać główne cele reklamy;
- rozpoznać i wskazać rodzaje reklam;
- określić sposoby wpływu reklamy na konsumenta;
- wskazać negatywne i pozytywne przykłady wpływu reklamy na konsumenta;
- rozróżnić zastosowane komunikaty w reklamie;
- tworzyć proste przekazy reklamowe z wykorzystaniem komunikatu perswazyjnego.

17. Literatura

1. Sztompka Piotr, Socjologia, „Znak”, Warszawa, 2005.
2. Goodman Norman, Wstęp do socjologii, „Zysk i S-ka”, Poznań, 2000.
3. Aronson Eliot, Psychologia społeczna, „Zysk i S-ka”, Poznań, 2008.
4. Schaff Adam, Stereotypy a działanie ludzkie, „Książka i Wiedza”, Warszawa, 1981.
5. Opracowanie zbiorowe, Stereotypy i wzorce kobiecości w różnych kulturach, DiG, Warszawa, 2007.
6. Opracowanie zbiorowe, Stereotypy i wzorce męskości w różnych kulturach, DiG, Warszawa, 2008.